

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

28.06.2021. Nr. 1-5/136

Uz 20.05.2021

Administratīvās rajona tiesas
Rīgas tiesu nams
riga.administrativa@tiesas.lv

Par viedokli lietā Nr. A420165921

Tiesībsarga birojā šā gada 20.maijā saņemta Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama (turpmāk – Tiesa) 2021.gada 20.maija vēstule Nr.A-01659-21/15, kurā Tiesa lūdz tiesībsargu savas kompetences ietvaros sniegt viedokli par Valsts sociālo pabalstu likuma (turpmāk – Likums) 6.panta otrās daļas 2.apakšpunkta (turpmāk – Norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam un 109.pantā ietvertajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu, ciktāl tas neparedz ģimenes valsts pabalsta piešķiršanu bērniem, kuri ir vecāki par 15 gadiem, nav stājušies laulībā un mācās augstākās izglītības iestādē.

Tiesā vērsās privātpersona, norādot, ka saskaņā ar Augstākās tiesas judikatūru no Civillikuma 179.panta izriet, ka bērns, kurš mācās vidējās vai augstākās mācību iestādes dienas nodaļā un nav vecāks par 24 gadiem, ir uzskatāms par nespējīgu sevi apgādāt, līdz ar to vecākiem ir pienākums uzturēt bērnu. Šajā sakarā rodoties nevienlīdzība attiecībā uz vecākiem, kuri turpina audzināt bērnus un nodrošināt tos ar uzturlīdzekļiem līdz 20 gadu vecumam, ja tie turpina mācīties augstākās izglītības iestādē un nav stājušies laulībā.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, tiesībsargs sniedz šādu viedokli.

[1] Norma Likumā ir iekļauta kopš Likuma stāšanās spēkā un pašreizējā redakcijā nosaka: “(2) Ģimenes valsts pabalstu piešķir par katru bērnu, kas: [..]; 2) ir vecāks par 15 gadiem, mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Šādā gadījumā pabalstu piešķir uz laiku, kamēr bērns apmeklē izglītības iestādi, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad viņš sasniedz 20 gadu vecumu vai stājas laulībā.”

2009.gada 16.jūnija likuma “Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā” (turpmāk – Grozījumu likums), kas stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā, ar kuru tika saīsināts pabalsta saņemšanas periods, samazinot atbalsta piešķiršanas vecumu līdz bērna 19 gadiem, projekta anotācijā ir norādīts, ka maksimālais pabalsta saņemšanas vecums ir sasaistīts ar

vidusskolas 12.klases pabeigšanas parasto vecumu, proti, ar vidējās izglītības iegūšanu: “Tā kā gadā, kad tiek pabeigta vidusskolas 12.klase vai profesionāli tehniskā izglītības iestāde, persona parasti sasniedz 19 gadu vecumu, ierobežota valsts budžeta apstākļos ģimenes valsts pabalstu paredzēts nodrošināt tikai līdz jaunieša 19 gadu vecuma sasniegšanai.” Saskaņā ar Izglītības likuma 4.pantu obligāta ir pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Grozījumu likuma projekta anotācijā ir norādīts, ka saskaņā ar Likumu ģimenes valsts pabalstu piešķir ģimenei, kura audzina bērnu, t.i. par bērnu. Atbilstoši ANO Bērnu tiesību konvencijai un Bērnu tiesību aizsardzības likumam bērns ir persona līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Savukārt saskaņā ar Darba likuma 37.panta pirmo daļu bērns Darba likuma izpratnē ir persona, kura ir jaunāka par 15 gadiem vai kura līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai turpina iegūt pamatizglītību, un bērnu ir aizliegts nodarbināt.

Nemot vērā minēto, no Grozījumu likuma projekta anotācijā sniegtā skaidrojuma var secināt, ka valsts ģimenes pabalsta mērķis primāri ir sniegt atbalstu ģimenei par bērnu uz bērna obligātās izglītības, proti, pamatizglītības iegūšanas laiku. Vienlaikus likumdevējs ir izvēlējies attiecināt pabalsta tvērumu, iekļaujot arī tos bērnus, kas turpina mācības vidusskolā. Savukārt, ja bērns, sasniedzot 15 gadu vecumu, sākot ar kuru saskaņā ar Darba likumu persona var uzsākt darba gaitas, neturpina obligātās izglītības iegūšanu, pabalsta izmaksu pārtrauc. Tāpat pabalsta izmaksu pārtrauc, kad bērns sasniedz 20 gadu vecumu neatkarīgi no tā, vai bērns turpina iegūt izglītību.

[2] Satversmes 91.panta pirmajā teikumā nostiprinātais vienlīdzības princips liedz izdot tādas tiesību normas, kas bez objektīva un saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personām. Vienlaikus vienlīdzības princips pieļauj un pat pieprasa atšķirīgu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats¹.

Lai izvērtētu, vai Norma atbilst Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, ir nepieciešams noskaidrot:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips².

Pieteicēja ieskatā Norma nostāda nevienlīdzīgā situācijā vecākus, kuru bērni ir ieguvuši vidējo izglītību, nerasniedzot 20 gadu vecumu, un turpina mācības augstākās izglītības iestādē, un tos vecākus, kuru bērni iegūst vidējo izglītību līdz 20 gadu vecumam. Nevienlīdzīgas attieksmes būtība attiecīgi ir tas, ka valsts nesniedz atbalstu bērna uzturēšanai vienai vecāku grupai iepretim citai grupai.

Likumdevēja izvēle noteikt bērna 20 gadu vecumu kā maksimālo pabalsta saņemšanas robežšķirtni, kā secināms no Grozījumu likuma projekta anotācijā norādītā, ir saistīta ar to, ka parasti bērns absolvē vidusskolu 19 gadu vecumā. Normā ietvertais regulējums ir radīts finansiāla sloga atvieglošanai ģimenei līdz bērna skolas gaitu pabeigšanai, proti, līdz brīdim, kad bērns pats var sākt pelnīt sev iztiku.

¹ Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409.

² Satversmes tiesas 2010.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.2010-01-01.

Jāņem vērā, ka pamata un vidējās izglītības iegūšanas process, salīdzinot ar augstākās izglītības iegūšanas modeli, neparedz iespējas bērnam iesaistīties darba gaitās, pat, ja saskaņā ar Darba likuma normām, tas ir iespējams. Augstākās izglītības iegūšanas procesā ir lielākas iespējas apvienot darbu ar studijām, kā arī ir iespēja saņemt dažādus speciāli augstākās izglītības iegūšanai paredzētos atbalsta mehānismus (grantu, stipendijas) un aizdevumus studijām.

Ņemot vērā minēto, tiesībsarga ieskatā vecāki, kas uztur bērnu, kas turpina iegūt pamata un vidējo izglītību, neatrodas vienādā un salīdzināmā situācijā ar vecākiem, kuri uztur bērnu, kas turpina mācības augstākās izglītības iestādē.

[3] Satversmes 109.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

Satversmes 109.pantā noteiktās tiesības uz sociālo nodrošinājumu, darbnespējas un citos likumā noteiktajos gadījumos nozīmē personas tiesības uz dažādiem sociālās drošības pasākumiem, sociālo apdrošināšanu un sociālo palīdzību. Tiesību uz sociālo nodrošinājumu īstenošana notiek, nodrošinot personām maksājumus naudā – pensijas, pabalstus, u.c., kā arī sniedzot nepieciešamos pakalpojumus, nodrošinot personas pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamās lietas, piemēram, pārtiku u.c.

Lai secinātu Satversmes 109.panta pārkāpumu, ir vai nu jākonstatē, ka valsts nav izveidojusi sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības sistēmu, vai arī nav nodrošinājusi tās efektīvu funkcionēšanu, vai arī konkrētai tiesīgai personai ir atteikti sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības pakalpojumi vai maksājumi. Vienlaikus jāņem vērā, ka likumdevējam ir tiesības noteikt sociālā nodrošinājuma saņemšanas kritērijus un nosacījumus, kuriem jābūt samērīgiem, nediskriminējošiem un atbilstošiem sociālai realitātei.

Valsts sociālie pabalsti un piemaksas kalpo dažādiem mērķiem – atbalsts ģimenēm, kurām sakarā ar bērnu audzināšanu radušies papildu izdevumi (ģimenes valsts pabalsts), minimālu iztikas līdzekļu nodrošināšana (valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts) u.c.

Ņemot vērā sociāli ekonomisko situāciju un valsts budžeta stāvokli, kā arī valsts sociālo pabalstu saņēmēju grupu atšķirīgo situāciju, likumdevējam ir pienākums, izmantojot budžeta ietvaros pieejamos ierobežotos finanšu resursus, pārdalīt valsts atbalstam domātos līdzekļus, nodrošinot un nesamazinot valsts atbalstu tām iedzīvotāju grupām, kurām valsts sociālie pabalsti ir vitāli svarīgi un kurām tie nepieciešami minimālu iztikas līdzekļu nodrošināšanai, izdzīvošanai (piemēram, pensijas vecuma personām, cilvēkiem ar invaliditāti, apgādniekus zaudējušiem bērniem).

Jāņem vērā, ka, izvērtējot Normas piemērošanas tvērumu, likumdevējs ir ņēmis vērā ģimenes vajadzību pēc valsts atbalsta un to, kuras sabiedrības grupas objektīvi var gūt maksimālu labumu no šāda valsts atbalsta. Ierobežota valsts budžeta situācijā atbalsta saņēmēju tvēruma paplašināšana neizbēgami nozīmē atbalsta apmēra samazināšanu. Konkrētajā gadījumā attiecinot Normas regulējumu arī uz vecākiem, kuri uztur bērnus, kas ir pārsnieguši obligātās izglītības iegūšanas vecumu un turpina studijas augstskolā, tas potenciāli nozīmē atbalsta samazināšanu citām valsts atbalsta saņēmēju grupām, ne tikai ģimenes valsts pabalsta saņēmējiem, bet arī citām kategorijām, kas saņem valsts atbalstu no attiecīgās budžeta programmas.

Ņemot vērā minēto, Normas regulējums, kas paredz ģimenes valsts pabalsta izmaksu vecākiem līdz brīdim, kamēr bērns sasniedz 20 gadu vecumu, ar nosacījumu, ka

līdz šim vecumam bērns turpina iegūt vispārējo vidējo vai profesionālo izglītību, ir samērīgs un atbilstošs Satversmes 109.pantam.

Ar cieņu

tiesībsargs

J. Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu